

ГЛОБАЛІЗОВАНИЙ РЕГІОН

ЯРЕМКО ЛАРИСА Кандидат економічних наук Львівська комерційна академія	YAREMKO LARISA PhD Economics Lviv Academy of Commerce
--	--

Однією з важливих тенденцій сучасного світового соціально-економічного розвитку стала регіоналізація. Вона відбувається як на національному, так і наддержавному рівнях. У першому випадку мова йде про формування економічних регіонів в середині країни, у другому - появу панрегіонів, що охоплюють значні території континентів і включають ряд країн. Такими є, для прикладу, регіон Південно-Східної Азії, країн Карибського басейну чи регіон Центральної і Східної Європи. Регіоналізація разом із господарською глобалізацією відображають умови і спосіб розвитку сучасних продуктивних сил.

Регіональна проблематика останнім часом стала предметом зацікавленості як з боку науковців, так і політиків. Перших цікавить формування нового формату господарської діяльності і пов'язані з цим нові можливості мезоаналізу. Другі переймаються пошуком оптимальних масштабів організації та управління суспільно-економічним життям. З'явилося чимало змістовних досліджень з різних аспектів регіонального розвитку як за рубежом, так і в Україні. Особливо варто відзначити дослідження американців Барнса В., Ледебура Л., Блейклі Е., росіян Лексина В., Швецова О., а також українських науковців Долішного М., Варналія З., Стеченко В., Третяка В. Менше дослідженою виявилася зовнішньоекономічна складова регіонального розвитку. Саме на ньому буде зосереджена наша увага.

Мета статті – дослідити сучасні тенденції в розвитку зовнішньоекономічної діяльності економічних регіонів, формування глобалізованих регіонів, встановити їх характерні ознаки.

Регіон виступає частиною чи складовою більшого політико-економічного утворення – окремої країни, групи економічно інтегрованих країн, або ж всесвіту. Тому регіональний розвиток слід розглядати і оцінювати в контексті не лише національних, а й світових соціально-економічних процесів.

Генеральним процесом новітнього світового розвитку стала глобалізація, найлаконічнішим виразом якої можна вважати назву книжки американського економіста Кенічі Омае „Світ без кордонів” (1991 рік). Основу глобалізації складають економічні процеси, до яких долучилися політичні, соціальні, технологічні, культурологічні та інші, створивши її багатолікость. Найсуттєвішим її виявом є господарська глобалізація. Її коротко можна охарактеризувати як наростання господарської взаємопов’язаності країн. Достатньо вдалим, на наш погляд, є її визначення запропоноване Міжнародним валютним фондом, згідно з яким глобалізація – це „зростаюча взаємозалежність країн світу, завдяки збільшенню обсягів міжнародного обороту товарів та послуг, потоків капіталів, а також більш динамічного розповсюдження технологій” [5, 51].

В умовах господарської глобалізації значення зовнішньоекономічних зв’язків для розвитку країни чи регіону є надзвичайно важливим. Сьогодні навіть теоретично неможливо представити успішну країну, що спочиває виключно на внутрішні ресурси розвитку. Відмова чи недооцінка зовнішніх чинників прирікає територію на відставання.

Із формуванням та становленням економічних регіонів, консолідацією соціально-економічного життя в рамках територій останні перетворюються на самостійних суб’єктів господарювання. Регіон стає оптимальним форматом розгортання та взаємодії господарських та соціальних процесів. Відбувається, за висловом американця В. Доджа, „регіональний ренесанс”. І

суть цього процесу вдало характеризує все той же К. Омае у книжці під промовистою назвою „Кінець національної держави: поява регіональних економік” (1995 р.). Логіка ринкової поведінки спонукує регіон до самостійних зовнішньоекономічних зносин, до його перетворення у глобалізований регіон.

„Відродження регіонів” це новітній процес. Американський дослідник Е. Блейклі зазначає, що в США, які можна вважати лідером сучасної світової регіоналізації, до 1974 року міста і регіони слабо залежали від процесів у світовій економіці і мало цікавилися подіями, що відбувалися за межами країни. Їхні потреби розвитку задовольнялися на регіональних та національному ринках. Сьогодні ситуація докорінно змінилася. Суттєво посилюється вплив та значення зовнішніх чинників, що спонукало регіони до самостійного інтегрування у світову економіку. І сьогодні „окремі регіони держави стали структурними елементами цієї (глобальної – Л.Я.) системи” [1, 52]. А це дає підстави вважати їх глобалізованими регіонами.

Глобалізований регіон можна визначити як економічну територію, що здійснює регулярні господарські зв'язки із зарубіжжям, які стають суттєвим чинником її соціально-економічного розвитку. Такий регіон стає самостійним геоекономічним суб'єктом.

Очевидно, що не всі територіальні утворення здатні виступити в ролі геоекономічних суб'єктів. Для цього необхідно, як мінімум, відповідати двом критеріям: мати конкретні стратегічні економічні інтереси у глобальному просторі і реальні можливості їх реалізації.

У зв'язку із формуванням поняття глобалізованого регіону слід вказати на такі його ознаки:

1. Наявність геоекономічного потенціалу. Мова йде про певні експортні можливості, ресурс для міжнародних обмінів капіталами, здатність до технологічного обміну, готовність до інтернаціоналізації виробництва тощо. Це створює передумови для інтегрування регіону у світовий економічний простір з метою задоволення своїх зовнішньоекономічних інтересів.

2. Присутність зовнішньоекономічної інфраструктури, яка включає два види забезпечення: фізичне та інституційне. У першому випадку йдеться про існування зручних шляхів сполучення, засобів зв'язку, виставкових площ тощо. У другому – про належне інституційне забезпечення: наявність регіонального відділення Міжнародної торгово-промислової палати, відділень транснаціональних банків, центрів сприяння іноземним інвестиціям та інших.

3. Позиціонування регіону у світовому бізнесовому середовищі: визначення своєї товарної спеціалізації, знаходження ніші на світовому ринку, пошук можливостей підключення до світових виробничих ланцюгів.

4. Реальне включення регіону у систему міжнародних економічних відносин. Це означає вихід місцевих господарюючих суб'єктів на світові ринки товарів і послуг, капіталів, технологій, робочої сили, і як результат, отримання частки світового доходу.

5. Участь в міжнародних чи трансрегіональних економічних організаціях. Мова може йти про участь в Єврорегіоні, Європейській асоціації приграничних регіонів, співпрацю з міжнародними фінансово-кредитними установами та інше.

6. Існування спеціальних владних органів управління зовнішньоекономічною діяльністю, бізнесових і громадських об'єднань, що мають за мету організацію та сприяння трансграничним господарським контактам. Окрім офіційних інституцій це можуть бути територіальні асоціації експортерів чи імпортерів, агенції сприяння малому та середньому бізнесу у пошуку зарубіжних партнерів чи допомоги іноземним інвесторам тощо.

7. Проведення свідомої, науково обґрунтованої політики зовнішньоекономічної діяльності, що ґрунтується на середньо- і довгострокових програмах і планах.

8. Розробка спеціальних заходів (програм) підвищення конкурентоспроможності продукції як на внутрішньому, так і на зовнішньому ринках.

9. Здійснення кроків щодо формування позитивного іміджу території задля залучення іноземних фірм і регіонів до економічної співпраці. Йдеться про створення стійкого „геоекономічного образу” регіону, своєрідного „бренду” території, який вирізнятиме її з-поміж інших і підкреслюватиме важливі позитивні риси. На думку російського науковця Д. Замятіна „геоекономічний образ...- це комплекс стійких уяв про економічний розвиток території, регіону і/або держави...” [4, 16]. До цього слід додати, що цей образ включає не лише стан економіки, а й екології, культурно-освітнього середовища та інше.

10. Широке використання зовнішніх ресурсів розвитку з метою пришвидшення темпів економічного зростання та підвищення життєвого рівня регіональної громади.

11. Значна узалежненість соціально-економічного розвитку регіону від зовнішніх чинників, стану зовнішньоекономічних зв'язків.

12. Поява зовнішньоекономічних загроз і формування системи протидії їм. Це передбачає створення у складі регіонального органу управління спеціального підрозділу, завданням якого має стати відслідковування, попередження і протидія зовнішньоекономічним небезпекам.

Слід зазначити, що формування глобалізованого регіону є об'єктивним явищем. Воно обумовлене двома базовими процесами. Перший із них – це формування економічного регіону як самостійного формату розгортання та розвитку соціально-економічних процесів, що знаходять свій вираз у виникненні регіональних економічних систем. Другим є інтернаціоналізація господарського життя, в якому інтеграція регіону у світову економіку виступає в якості однієї з ланок цього процесу. Ринкове господарювання, відкритість національних економік та лібералізація

державної економічної політики щодо регіонів, створюють для цього необхідні передумови.

Створення глобалізованого регіону можна розглядати як появу нових, додаткових можливостей пришвидшення економічного розвитку, використання ефективніших форм господарювання територіальних громад. Цей процес починається з міжнародних товарообмінів, інтернаціоналізації торгівельної діяльності окремих місцевих підприємств. До цього долучаються міжнародні трансфери капіталів, інтелектуальних продуктів, транснаціональна міграція робочої сили, міжнародне кооперування виробництва. Зростає значення та вплив зовнішньоекономічної діяльності на соціально-економічні процеси в регіоні і це вимагає свідомого їх регулювання.

Поруч із державним (макроекономічним) з'являється необхідність в регіональному (мезоекономічному) контролі та керуванні зовнішньоекономічною діяльністю. Останнє дозволяє краще реалізувати регіональний інтерес, пришвидшити процес інтернаціоналізації регіону та отримання додаткових вигод від цього, а також уникнути багатьох ускладнень і небезпек.

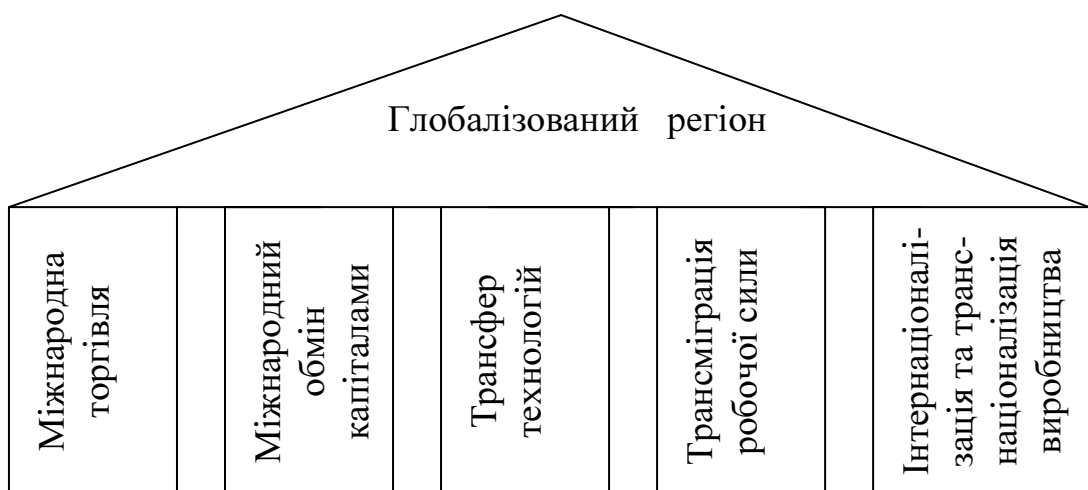

Рис.1. Основні види зовнішньоекономічної діяльності, що формують глобалізований регіон.

На рисунку 1 представлені п'ять основних видів зовнішньоекономічної діяльності, які можна трактувати як системоутворюючі для глобалізованого регіону.

Чільне місце серед них належить міжнародній торгівлі. Так само як цивілізація почалася з торгівлі, інтернаціоналізація регіону – із міжнародної торгівлі. Україна, яка знаходиться на перетині міжнародних торговельних шляхів, віддавна була і залишається „торгівельною державою”. Це підтверджує зовнішньоторговельний оборот, який в останні роки майже дорівнював обсягу ВВП. В експортній діяльності в більшій чи в меншій мірі приймали участь всі регіони, про що свідчить таблиця 1.

Таблиця 1.

Степінь зовнішньоторговельної (за часткою експорту у валовому регіональному продукті (ВРП)) інтернаціоналізації регіонів України у 2004 році.

Питома вага експорту у ВРП, %	Степінь інтернаціоналізації	Кількість регіонів	Назви регіонів (областей)
0 - 20	низька	3	Тернопіль (13,0), Чернівецька (14,1), Хмельницька (15,8)
21 – 40	значна	12	Кіровоградська (20,1), Харківська (21,1), Чернігівська (21,5), Рівненська (22,1), Житомирська (23,8), Кримська + м.Севастополь (25,2), Львівська (26,0), Херсонська (27,8), Вінницька (28,3), Волинська (29,7), Черкаська (33,5), Київська обл. + м. Київ (39,7).
41 – 60	висока	4	Сумська (43,5), Миколаївська (49,4), Полтавська (53,1), Одеська (53,4).
61 – 80	дуже висока	3	Закарпатська (63,2), Івано-Франківська (64,3), Луганська (69,6)
Більше 80	гіпервисока	3	Запорізька (86,8), Дніпропетровська (98,0), Донецька (99,7).

Складено за: Статистичний щорічник України за 2005 рік – С. 46; Україна у цифрах у 2004 році. Статистичний довідник.- С. 142, 148.

Українські регіони демонструють усю палітру значень інтернаціоналізації обміну, встановлених за часткою експорту у ВРП. Найменш експортоорієнтованими виявились Тернопільська, Чернівецька і Хмельницька області. Своєрідна експортна квота (питома вага експорту у ВРП) яких була в межах 13-15,8 відсотка. 12 регіонів демонстрували значну заангажованість у міжнародний товарообмін з показниками від 20,1 до 39,7 відсотка. Ще 10 регіонів мали високі, дуже високі і гіпервисокі значення показника. Це дає підставу стверджувати, що переважна більшість регіонів є достатньо, а за світовими мірками надто, включена у міжнародний товарообмін і за цим параметром може претендувати на статус глобалізованих. Для підтвердження цього вкажемо, що експортна квота співставних з Україною за чисельністю населення і територією країн – Великобританії, Італії і Франції у 2000 році складала відповідно 19,9, 22,3, 22,9 відсотків.

Істотний вплив на інтернаціоналізацію регіону має міжнародний обмін капіталами. Згідно теорії М. Туган-Барановського інвестиції виконують роль головної підйоми економічного зростання. Глобалізація, сформувавши єдине міжнародне інвестиційне середовище, створила додатковий інвестиційний ресурс – іноземні інвестиції. Їх надходження в регіони сприяє пришвидшенню темпів економічної динаміки, збільшенню валового регіонального продукту, модернізації економіки. Цим успішно користуються у світі. Прикладом вдалого використання цього чинника можуть слугувати країни Азії і, зокрема, так звані „Азійські тигри”, щодо яких можна стверджувати, що їх економічне піднесення було в значній мірі обумовлене зростанням товарного експорту та імпорту капіталів. Проте це характерне не лише для країн, що розвиваються, а й до промислово розвинених. І тут варто вказати на світового економічного лідера – США. Російський дослідник американської економіки А. Давидов вважає, що іноземні інвестиції слугували мотором розвитку американської економіки. Він пише, що „економічне зростання США в 90-ті роки, як і в попередні десятиліття,

забезпечувалося саме іноземними прямими інвестиціями, а не внутрішніми заощадженнями”. На резидентів в 1997-2002 роках припадало менше ніж 25 відсотків валових прямих інвестицій [3, 9].

Їх надходження в Україну є значно скромнішими. Так, у 2005 році іноземні інвестиції в основний капітал країни склали лише 5 відсотків до загального обсягу. Вищі показники залучення таких інвестицій мали: в діапазоні від 5 до 10 відсотків – 6 областей, вище 10 – чотири (Львівська -10, Одеська – 10.7, АР Крим – 10.8, та місто Севастополь – 16.8 відсотка) [2, 10]. Одним із завдань регіонального розвитку є максимальне залучення іноземних інвестицій. Інтенсивність цього процесу стає одним із критеріїв інтернаціоналізації регіонів.

Ще одним таким чинником став трансфер технологій. Науково-технологічний розвиток в сучасних умовах є провідним фактором соціально-економічного прогресу країн і регіонів. Інноваційний шлях розвитку, яким іде західний світ і на який вступає Україна, передбачає широке застосування в усіх сферах суспільного життя і, передусім у виробництві, інновацій. Існують два джерела поступлення технологічних інновацій: власне їх виробництво та запозичення. Вони актуальні як для розвинених країн (жодна країна не спроможна забезпечити весь спектр науково-технологічних розробок), так і для країн, що розвиваються, можливості власного їх виробництва яких є дуже обмеженими. Це означає, що поступ країни та її регіонів значно узалежнений від результативності трансферу технологій. Він є вкрай необхідним і для досягнення конкурентоспроможності власної продукції, і для подолання депресивності територій. Тому активне включення регіонів у трансфер технологій є істотним чинником їх глобалізації.

Попри загальну низьку технологічну інноваційність української економіки частка поступлень нових технологій за міжнародними трансфером є значною. Так, у 2003 році вона становила майже 34 відсотка, а в 2004 році дещо знизилася і склала майже 25 відсотків від загальної кількості отриманих нових технологій.

На протязі 2003-2004 років у цьому процесі були задіяні, правда з різною інтенсивністю, переважна більшість регіонів (за виключенням Миколаївської, Херсонської області та м. Севастополь). Одеський регіон, зокрема, придбав за рубежем у 2003 році – 35,4, а у 2004 – 58,8 відсотків від загальної кількості отриманих нових технологій. Ще вищий результат продемонструвала Закарпатська область, яка таким чином придбала відповідно 92,4 і 92,3 відсотка нових технологічних досягнень [6, 260].

Значного поширення в сучасному світі набула трансміграція робочої сили, що означає трансграничне переміщення робочої сили між країнами та регіонами. Згідно доповіді ООН по міжнародній міграції у світі було 175 млн. трансмігрантів, грошові перекази яких у 2003 році сягали майже 100 млрд. дол. [2, 50]. Україна активно залучена у цей світовий процес. Так, за даними ООН наша країна посідає четверте місце в світі за чисельністю міжнародних мігрантів. Трудова еміграція найбільш поширена в приграничних регіонах, а таких в Україні більшість – 16 із 25-ти. Щорічний приплив коштів від емігрантів за даними академіка В. Геєця складає 4 млрд. дол. США [7, 8].

Наведене свідчить про суттєвий вплив цього процесу на регіональний розвиток, узалежненість останнього від його результативності. Варто вказати на такі його ефекти:

- втрата-придбання робочої сили, особливо висококваліфікованої;
- „втеча мізків” з регіону за рубіж;
- передача знань трансмігрантами при відвідуванні батьківських місць та при поверненні на батьківщину;
- будівництво житла емігрантами на батьківщині, що сприяє розвитку будівництва, яке має мультиплікаційний ефект;
- відкриття власного бізнесу після повернення.

Отже, транснаціональна міграція робочої сили сьогодні в Україні стала впливовим чинником соціально-економічного розвитку регіонів і сприяє їх перетворенню у глобалізовані регіони.

Ще одним напрямком діяльності, що сприяє глобалізації регіону, є інтернаціоналізація та транснаціоналізація виробництва. Він включає такі процеси як входження місцевих підприємств у багатонаціональні корпорації та міжнародні промислово-фінансові групи, формування власних транснаціональних корпорацій за рахунок винесення (придбання) окремих виробництв за межі країни, здійснення міжнародної промислової кооперації тощо. Зазначені процеси представляють вищу форму міжнародної економічної співпраці, що вимагає високого рівня розвитку продуктивних сил, виходу на світові рівні ведення бізнесу.

Цей напрямок діяльності є найменш розвиненим з-поміж інших. Хоча в країні вже розпочався процес створення власних ТНК. Так, свої зарубіжні підприємства вже мають Індустріальний Союз Донбасу, СКМ „Укравто”. Запорізький автозавод разом з корпорацією „Богдан” на коопераційних засадах розпочали будівництво в Нижньгородській області Росії завод з виробництва легкових та вантажних автомобілів, а також автобусів. Достатньо поширеними є транскоопераційні виробничі зв'язки, переважно з партнерами із СНД. Досить згадати, що за радянських часів українські підприємства були пов'язані тісними коопераційними зв'язками з підприємствами інших союзних республік. Попри їх масований розрив після розвалу СРСР, значна їх частина все ж збереглася, зокрема в літакобудуванні, ракетно-космічній діяльності, виробництві зброї, важкому машинобудуванні.

Слід зазначити, що саме участь у цьому виді діяльності є найсуттєвішою ознакою глобалізації регіону.

За наведеними факторами українські регіони мають ознаки значної інтеграції у міжнародну економіку. Достатньо вказати на таке:

– Ступінь інтернаціоналізації обміну (за обсягами експорту) переважної більшості регіонів є значною і високою.

– Приблизно п'ята частина робочої сили (за деякими експертними оцінками це 5 млн. чол.) знаходить зайнятість за рубежом, здійснюючи

щорічні грошові перекази на батьківщину, що співставні з обсягами прямих іноземних інвестицій;

– Майже четверта частина нових технологій (технічних досягнень) запроваджених у виробництво в 2003-2004 роках має іноземне походження;

– Скромнішою є частка ПІІ в сукупних інвестиціях в середньому по країні і в більшості регіонів ще не дотягує до 10 відсотків, які можна вважати певною межею „значимості” чи „впливовості” на темпи економічного зростання (при визначенні межі взято до уваги параметр, застосований в міжнародній практиці для кваліфікації ПІІ);

– Набирає на силі процес інтернаціоналізації та транснаціоналізації виробництва в регіонах. За браком відповідної статистики і спираючись лише на епізодичні дані важко встановити його справжні параметри. Проте можна із впевненістю стверджувати, що з плином часу цей процес буде дедалі більше посилюватися.

Визнання регіону глобалізованим не потребує високих значень усіх п'ятьох зазначених чинників. На нашу думку, достатньо вийти на „значимі” параметри хоча б двох-трьох із них. Адже згідно наведеного визначення глобалізація регіону проявляється в істотному узалежненні соціально-економічного розвитку від зовнішньоекономічних зв'язків. І ця залежність може скластися на основі вже двох-трьох чинників. Такими для українських регіонів є, зокрема, експортна і трансміграційна залежність. Неважко уявити, які наслідки мало б для регіонів, де сконцентрована переважно експортноорієнтована металургія чи хімія, значне падіння попиту і цін їх продукції на світовому ринку. Схожа ситуація може виникнути за умови різких обмежень на в'їзд українських мігрантів до інших країн чи їх депортації, як це недавно зробила Росія по відношенню до грузин. Значимість коштів зарубіжних заробітчан для розвитку регіону можна проілюструвати на прикладі Івано-Франківської області. Щорічні надходження зароблених ними коштів складає майже 700 млн. дол., що значно перевищує бюджет області, а також обсяги ПІІ. Це означає, що

соціально-економічний розвиток регіону в значній мірі відбувається за рахунок зовнішніх надходжень.

Вигода інтернаціоналізації регіональних економік не обмежується зазначеними видами зовнішньоекономічної діяльності. Використання інших її видів створює нові можливості для міжнародної економічної співпраці. Для прикладу, рекреаційно-туристична спеціалізація Львівщини спричиняє значний наплив надходжень коштів від іноземців, а також іноземних інвестицій в рекреаційний бізнес. Спеціалізація Харківщини на науці і дослідженнях створює можливість міжнародної співпраці у цій сфері, експорту технологій. Слід ще вказати на ефекти виробничої (промислової) кооперації, індустрії ІКТ, яка останнім часом успішно розвивається в ряді регіонів, а в перспективі і на формування міжнародних фінансових центрів в окремих регіонах країни.

Разом із вигодами, які отримує глобалізований регіон, з'являються і нові ризики та небезпеки, що можуть істотно вплинути на внутрішню соціально-економічну ситуацію. Слід виходити з того, що міжнародне бізнесове середовище є достатньо агресивним. Воно породжує два види небезпек: це, по-перше, стихійні флуктуації світових товарних і фінансових ринків; по-друге – це свідомо сплановані і проведені акції іноземними агентами проти вітчизняних господарюючих суб'єктів. Існує ціла низка зовнішніх загроз економічній безпеці регіону. Важливішими з них є:

- значне скорочення товарного експорту;
- небезпеки, пов'язані із забезпеченням критичним імпортом;
- нестабільність фінансових контактів із зарубіжжям;
- трансгенний вплив кваліфікованих кадрів;
- розрив виробничих коопераційних зв'язків.

Стає очевидним, що глобалізований регіон стикається з новою групою загроз, що індукуються глобальним бізнесовим середовищем. Вже один їх перелік свідчить про можливі серйозні негативні наслідки, які можуть значно зменшити позитивні ефекти міжнародної економічної співпраці. З метою

попередження та мінімізації втрат необхідно проводити спеціальну політику захисту регіональних економічних інтересів у сфері міжнародних відносин.

Викладене дозволяє зробити наступний висновок.

Господарська глобалізація, яка дедалі набирає на силі, втягує у свій вир не лише великі підприємства, окремі галузі і національні економіки. Ця доля не оминає і економічні регіони і ми сьогодні є свідками глобалізації останніх. Цей процес повинен бути керованим як з боку держави, так і територіальної влади. Заходи повинні бути спрямовані на визначення місця (ніші) економічного регіону на світових ринках, підвищенні конкурентоспроможності продукції, забезпечення його зовнішньоекономічної безпеки. Вдалою формою співпраці влад у цих питаннях можна вважати започатковані урядом Ю.Сханурова регіональні контракти – угоди щодо регіонального розвитку, в яких визначається головні напрямки розбудови території. Така територіальна спеціалізація неодмінно сприятиме успішній інтеграції регіонів у світовий господарський простір. Остання здатна за рахунок використання глобальних ресурсів істотно пришвидшити соціально-економічний розвиток регіону, поліпшити рівень і якість життя територіальної громади.

Резюме

Досліджується вплив зовнішньоекономічних зв'язків на регіональний розвиток. Обґрунтовується концепція глобалізованого регіону. Розвиток регіону досліджується в контексті не лише національних, а й світових соціально-економічних процесів і розглядається як оптимальний формат розгортання та взаємодії господарських та соціальних процесів.

Summary

We search influence of external relations on the regional development. We validate the conception of globalized region. Regional development we search in the context not only national but also world social and economical

processes and we consider it as optimal format of relations of social and economical processes.

ЛІТЕРАТУРА

1. Блейклі Е.Д. Планування місцевого економічного розвитку. Теорія і практика./ Пер. з англ.- Львів: Літопис, 2002.- 416 с.
2. Глущенко Г. Транснаціоналізм мигрантів и перспективи глобального розвитку // Мировая экономика и международные отношения.- 2005.-№ 12.- С. 50-57.
3. Давыдов Ю. Внешние факторы роста американской экономики в эпоху глобализации // США. Канада. Экономика – политика - культура. – 2004.- № 3. – С. 3-18.
4. Замятин Д. Стратегия репрезентации и интерпретации геоэкономических образов России //Мировая экономика и международные отношения.- 2002.- № 6.- С. 16.
5. Маргелов М.В. „Глобализация” – превратности термина //США. Канада. Экономика – политика - культура.- 2003.-№ 9.- С. 47-59.
6. Наукова та інноваційна діяльність в Україні. Статистичний бюлетень/ Держкомстат.-К., 2005.- 360 с.
7. Сколотяний Н., Яценко Н. Банківська система: проблеми, традиції (круглий стіл) // Дзеркало тижня від 20 травня 2006 року.- с. 1, 8-9.

Відомості про автора.

Прізвище, ім'я, по батькові	Яремко Лариса Адольфівна 12.07. 1963 р.н.
Науковий ступінь, вчене	кандидат економічних наук, доцент кафедри міжнародних економічних відносин Львівської

звання, посада.	комерційної академії
Адреса	вул. Кльоновича 14, кв.6., м. Львів, 79005
Телефони	(тел.сл. (0322) 79-76-53, тел. домашній (0322) 75-12-59
E-mail	jaremko@lac.lviv.ua